האדם, ויש לתאר את המונטיות של האדם גם הוא אוכל למשל תפוח־עץ. קודם כל יש לתת את הלשונית — ואז יכול לבוא פסיכולוג ולומר: הזה עובר שינויים כאלה וכאלה שעה שאדם תפוח־עץ. ייתכן שהיינו צריכים לחבר דיקדוק כל פרט ופרט, תפקיד שאיש אינו מוכן ליטול על עצמו. כן אנחנו מנסים לפעול על המרכיבים המשותפים. למעשה, העניין כולו מתמצה בשאלה: אדם מתחיל לומר משפט והוא נופל באמצע ומת — האם זה יהיה משפט לגביך?

הדיקדוק הוא המשרת של הלשון, ולא להיפך

● הדיקדוק התיצרוני הוא דיקדוק מדעי. חומסקי סובר כי הלינגוויסטיקה היא תת־ענף של הפסיכולוגיה, ועל־כן הוא רוצה להגיע להבנת חלק חשוב ביותר של האדם, ולכן הוא חוקר את הלשון. את המשותף לבני־אדם.

● פעם חשבו שעל־ידי לימוד דגמים של משפטים ניתן, בעזרת תגובות וגירויים, ללמד שפה. חומסקי מתנגד לזה, וטוען שבעצם אי־אפשר ללמד שפה על־ידי דגמים, מפני שכל משפט שונה ממשפט אחר. אין שני בני־אדם מדברים אותה שפה, ולכן אי־אפשר ליצור דגמים, ואי־אפשר לכפות דגמים על אנשים. אסור ללמד מישהו לכתוב כמו שקספיר. כל אחד כותב כפי שהוא חושב, וכסיגנון שבו הוא יוצר. כל אחד יוצר את לשונו. לכן, במערכת החינוך צריך לחנך את הילד לדעת מה הוא רוצה לומר. לחנך אותו ליצור משפטים שלא על־פי איזה דגם, או גיב, או דפוס שנוצר בעבר — וזאת למרות שכל אלה משתלבים בשפתו של הילד. כאשר מלמדים גיבים שאין להם רקע בהווה — הרי מאלצים את השפה. הדיקדוק הוא המשרת של הלשון ולא להיפך.

● הידיעה שפועל מסויים הוא עומד או יוצא, אינה משרתת אותנו. קיים צורך במיון עשיר יותר. לפעלים השלמות־חובה מסוגים שונים — והאיבחון עומד / יוצא אינו מאפשר לנו לבחור את ההשלמה המתאימה ועל־ידי כך ליצור משפטים. באותה מידה לא עוזרת לנו הדבקת תוויות מושא ישיר/עקיף/תיאור. על השלמות הפעלים המצויות במילון ניתן גם להוסיף 'הרחבות', שהן הוספות־רשות.

● הבחינה של מכונה טובה היא הפעלתה החסכונית. אם עלינו לתאר כמה פעמים אותה פעולה — הרי המכונה

✓ נדגים זאת במשפט:

(57) לשמחתנו, הנשיא העניק פרס לסופר אתמול במשכן הכנסת[2].

המיבנה המתוות:

(58)

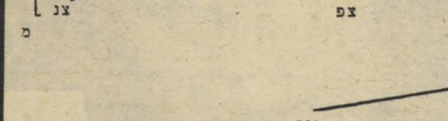

המיבנה בעץ גזירה:

(61)

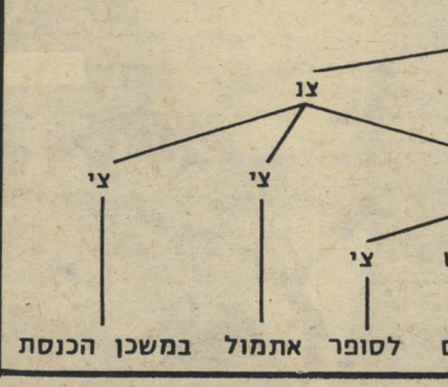

דוגמה לניתוח מישפטים בסיפרם של משה חן וזאב דרור

הלשונית אינה יעילה. עלינו לחפש תכלית לכל תרגיל שאנחנו עושים בדיקדוק, דבר המביא אותנו לפעמים לנטוש מושגים מסורתיים בדיקדוק. תרגילים בדיקדוק שנותנים לתלמידים לעשות לרוב — הינם חסרי־תכלית. תלמידים וכן לשונאים עסוקים למעשה במיון — בחיפוש אחר מילים מסויימות, ומיון מילים בקבוצות. זו היתה הגישה משך שנים רבות, זהי בלשנות טכסונומית. מיון היא פעולה חשובה, אך חייבת להיות תכלית למיון, ואת התכלית אנחנו מחזיקים לנגד עינינו. אנחנו יכולים לבדוק: מפעילים כלל על מישפט־נתון. אם המילה ממויינת בקטגוריה נכונה — או המיון היה נכון. יש לנו תכלית במיון — מיון סתם אינו ממלא תכלית כלשהי. בדומה לכל מישמעת שבן־אדם לומד — ניתן להוסיף משימה זו לכושר האינטלקטואלי והביצועי.

חלפה על־פני

אנתולוגיה מודרנית

מאת: ח"נ ביאליק

חלפה על-פני נשמת אפך, אלוהים, ותלהטני,
וקצה אצבעך החריד רגע מיתרי לבבי,
ואני זחלתי ואדום ואכלא המיית רוחי;
בתוכי התעטף לבי וזמרתי לא-שטפה פי:
במה אבוא אל-הקודש ואיככה תיטהר תפילתי? —
ושפתי, אלוהים, שוקצה כולה ותהי כשפת פיגולים,
ומילה אין בקירבה אשר לא-נטמעה עוד עד-שרשה,
וניב אין אשר לא-התעללו בו שפתים נאלחות,
ואין הגיג אשר לא-נסחב עוד אל-בית הקלון.
יוני הזכות, שלחתין לעת בוקר שמימה,
שבו אלי לעת ערב — והנן עורבים מלומדי אשפתות,
צוחה נתעבה בגרונם ובשר נבלה בפיהם.
אפפוני מילים תופפות, כעדת קדשות כתרוני,
נוצצות בעדיי שווא ומתיפיפות בחן רמייה,
חכלילות הפוך בעיניהן ורקב הזימה בעצמותן,
ובכנפיהן ילדי נאפופים, ממזרי עט ורעיון,
עתק ושחץ כולם, לשון רהב ולב נבוב,
עם-הקימוש ועם-החוח יפרו ואין מפניהם מנוס.
יום יום, עם גרוף הביבים ועם שפוך העביטים,
יבקיע באשם עד-אף כל-נסגר בחדרו ושופך ליבו,
לטמא עליו הבל פיו ולהשבית רוחו מטהרו.
אנה אלך מריחם? ואנה מהמונם אסתר?
ומי-הוא השרף אשר-יגעיל פי בריצפת אישו?
אל-ציפורי השדה אצא, המצפצפות לפנות בוקר,
או אקומה אלכה-לי אל-הילדים, המשחקים לתומם בשער,
אבוא אתערב בקהלם, אאלף שיחם ולהגם —
וטהרתי מרוח פיהם ובנקיונם ארחץ שפתי.

ניסן, תרע"ו

חיים נחמן ביאליק (1934—1873), מהבולטים בשירה העברית בכל הזמנים. השבוע מלאו 103 שנים להולדתו. שיר זה, משיריו הזעם והחרון של ביאליק שנכתב לפני 60 שנה, שומר על חיוניותו, גם למתרחש בתרבות־הישראלית כיום: „...ממזרי עט ורעיון, / עתק ושחץ כולם, לשון רהב ולב נבוב, / עם־הקימוש ועם־החוח יפרו ואין מפניהם מנוס..."

שש כנפיים לעסקן

בחטף

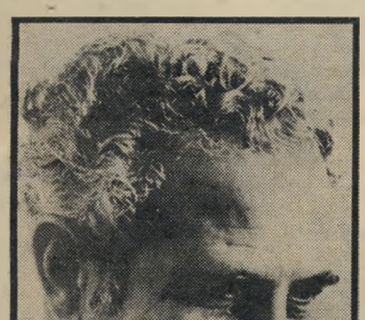

ברטוב

משורר הנמנה עם משוררי „דור ה־פלמ"ח", ששהה באחרונה תקופת־זמן ארוכה בחו"ל, הוזמן להרצות בסורבון על השירה העברית. המשורר, שידיעותיו בצרפתית קלושות, שיפץ אותן בקורס של ברניץ, וטרח קשות להכנת הרצאתו. כאשר הגיע המשורר במועד הנקוב לאולם־ההרצאות, מצא שם תריסר יהודים קשישים מ־הפלאצ' • הפאריסאי. שעתיים תמימות הוא נשא את משא השירה העברית בגאון, ובצרפתית משופצת. עם תום דבריו שאל את הנוכחים באולם אם יש שאלות. אז קם אחד הנוכחים ושאל, באידיש עסיסית: „מדוע ה־קיבוצים אינם מגדלים כלבים, שימנעו חדירת מסתננים ערביים למשקיהם?" ● ביש־ראל קיים סניף של אי.תי.איי. (אירגון התיאטרון הבינלאומי), בחסותה של מנכ"ל ה־מועצה לתרבות ולאמנות **לאה פורת**. פעיל ביותר באי.תי.איי. עסקן־התרבות **חנוך ברטוב**, שמגעו היצירתי הראשון והאחרון עם התיאטרון הישראלי היה ב־עיבוד סיפרו שש כנפיים לאחד למחזה בראשית שנות ה־50'. השנה מינתה לאה פורת את ברטוב לערוך יחד עם **אדם ברוך**••, שהינו עורך ותיק במיספר עלי המועצה־לתרבות־ולאמנות, והשניים עורכים חוברת באנגלית על הישגי התיאטרון הישראלי ובעיותיו. על תפקיד זה של ברטוב אמר מחזאי תל־אביבי צעיר: „שש כנפיים לעסקן: בשתיים יסובסד, ובשתיים יעתיק ובשתיים יערוך. וקרא זה אל־זה ברטוב ברטוב — מלוא כל הארץ כבודו." אגב, מעורבותו של ברטוב בתיאטרון הישראלי היתה תמיכתו בעמדותיה של לאה פורת שעה שתבעה מן התיאטרון הקאמרי להוריד את מושל יריחו של **יוסף מונדי** ● ועדת־הכספים של הכנסת אישרה השבוע הקצבה מיוחדת של 40 אלף דולר (כ־350 אלף לירות ישראליות) להקמת קיר אמנותי על־ידי **יעקב אגם** (אופ ויהי אדם). בין כמה מחברי הוועדה נשמעה ביקורת על העמדת הכסף לרשות אגם, הנחשב כיורד. ● בהוצאת תמוז ראה השבוע אור ספר שיריה של **איריס דווידסקו** דברים שאינם. הספר הוא, לדיברי עורכי ההוצאה, **בן אורלי ואהרון בר** „סיכום 20 שנות חייה של איריס, שבו היא מגישה את גירסתה המתומצתת, את אמת רגשותיה וחוויותיה, המוקדשים לאהבה אחת." את עטיפת ספרה ציירה איריס בעצמה. מעצרה של איריס, לפני שבוע, כחשודה באחזקת סמים, לא הפריע לה לחגוג את הוצאתו־לאור של ספר שיריה הראשון, המוקדש למכופף־המולגות **אורי נר**.

• הרובע היהודי של פאריס.

•• אדם ברוך, על מישקל אחד־העם, הוא שם־העט של עורך־הדין ברוך רוזנבלום.